

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки

ПРАВознавство:
методичні рекомендації

для самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ОПП «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» спеціальності 141
Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка
денної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2023

УДК 340
П 78

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 20.04.2023 р., протокол №8

Укладачі:

Прогонюк Л. Ю. – канд. юр. наук, доцент кафедри Публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки

Гусенко А. А. – старший викладач кафедри Публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки

Рецензенти:

Олійник Т. Г. – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств

Мілютіна О. О. - к.ю.н., головний спеціаліст із забезпечення зв'язків із засобами масової інформації та громадськістю Господарського суду Миколаївської області

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Програмні питання з курсу.....	5
2. Завдання для самостійної роботи з курсу «Правознавство».....	8
3. Перелік рекомендованих літературних джерел та законодавчо-нормативних актів.....	33

Передмова

Навчальна дисципліна «Правознавство» є важливою складовою підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», оскільки забезпечує формування у студентів базових знань про державу і право, систему законодавства України та особливості правового регулювання суспільних відносин.

У сучасних умовах правові знання є необхідними для майбутніх фахівців спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», професійна діяльність яких пов'язана з експлуатацією електрообладнання, забезпеченням енергопостачання, дотриманням технічних норм і стандартів, а також взаємодією з підприємствами, споживачами та контролюючими органами. Оволодіння основами правознавства сприяє формуванню правової культури, відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків, дотримання вимог безпеки та здатності приймати обґрунтовані рішення у сфері енергетики й електротехнічної діяльності.

У процесі вивчення дисципліни студенти ознайомлюються з основними правовими поняттями та категоріями, положеннями теорії держави і права, а також з основами законодавства України у таких галузях права, як конституційне, цивільне, господарське, трудове, адміністративне, сімейне та кримінальне право.

Методичні рекомендації з дисципліни «Правознавство» для самостійної роботи розроблено з метою поглиблення та систематизації теоретичних знань здобувачів вищої освіти, формування в них правового мислення та навичок застосування норм чинного законодавства України у професійній діяльності. Матеріали спрямовані на розвиток самостійності, відповідальності та здатності аналізувати правові ситуації, приймати обґрунтовані рішення відповідно до вимог законодавства.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів системи базових правових знань, необхідних для розуміння механізмів правового регулювання суспільних відносин та їх застосування у професійній діяльності.

Основні завдання дисципліни:

- ознайомлення студентів з основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями права;
- набуття навичок роботи з нормативно-правовими актами;
- формування умінь аналізувати та застосовувати норми права у практичній діяльності;
- підготовка студентів до використання правових знань у майбутній професійній діяльності.

Програмні питання з курсу ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Загальна теорія держави і права

Тема 1. Поняття держави і права

Теорії походження держави. Поняття держави та її ознаки. Місце апарату в механізмі держави. Характеристика внутрішніх і зовнішніх напрямків діяльності (функцій) держави. Поняття та види форми правління, форми державного устрою, форми державно-правового режиму (класифікація держав за їхньою формою). Поняття та функції права. Місце і роль права в системі соціальних норм. Структура права. Структура норми права. Характеристика джерел права як зовнішньої форми його виразу.

Ключові слова: право, держава, суверенітет, територія держави, народ, форма правління, форма державного устрою, форма державно-правового режиму, республіка, монархія, конфедерація, федерація, імперія.

Key words: law, state, sovereignty, territory of the state, people, form of government, form of state organization, form of state-legal regime, republic, monarchy, confederation, federation, empire.

Тема 2. Основи конституційного права України

Поняття конституційного права. Джерела конституційного права. Загальні засади конституційного ладу України. Конституційно – правовий статус людини і громадянина в Україні. Конституційно–правові основи організації і здійснення державної влади в Україні (Верховна Рада України, Президент України, виконавча влада в Україні.) Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: Закон, Конституція, референдум, укази, розпорядження, писана конституція, неписана конституція, фіктивна конституція, реальна конституція.

Key words: law, constitution, referendum, decrees, orders, written constitution, unwritten constitution, fictitious constitution, real constitution.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Окремі галузі права України

Тема 3. Основні поняття цивільного права

Поняття, принципи, функції і система цивільного права України. Загальна характеристика цивільного законодавства. Цивільний кодекс України. Цивільно-правові відносини. Суб'єкти та об'єкти цивільних правовідносин. Громадяни як суб'єкти цивільно-правових відносин. Правоздатність та дієздатність громадян. Визнання громадянина безвісно відсутнім. Поняття юридичної особи. Цивільно-правові договори.

Ключові слова: цивільне право, фізична особа, юридична особа, громадяни, апатриди, біпатриди, правоздатність, дієздатність.

Key words: civil law, physical person, legal person, citizens, apatrides, bipatrides, law ability, legal capacity.

Тема 4. Спадкове право

Поняття спадкового права. Основні поняття спадкового права: спадщина, спадкоємець, спадкодавець. Особи, що не мають права спадкування. Спадкування за законом, черги спадкоємців за законом. Спадкування за заповітом, заповіт, вимоги до складання заповіту, принцип свободи заповіту, заповіт подружжя, секретний заповіт. Порядок прийняття спадщини, місце прийняття спадщини, час прийняття спадщини

Ключові слова: цивільне право, фізична особа, юридична особа, громадяни, апатриди, біпатриди, правоздатність, дієздатність.

Key words: civil law, physical person, legal person, citizens, apatrides, bipatrides, law ability, legal capacity.

Тема 5. Основи трудового права

Трудовий договір: поняття, сторони і зміст. Умови трудового договору. Випробувальний термін. Порядок прийняття на роботу. Права та обов'язки сторін. Контракт – особлива форма трудового договору. Документи, необхідні для укладання трудового договору. Види робочого часу. Види часу відпочинку. Види відпусток.

Ключові слова: колективний договір, трудовий договір, строк випробування, контракт, робочий час, час відпочинку, відпустка.

Key words: collective contract, employment contract, trial period, contract, working time, rest time, vacation.

Тема 6. Основи сімейного права

Сім'я за сімейним законодавством. Поняття шлюбу. Умови укладання шлюбу. Перепони для укладання шлюбу. Порядок укладання та припинення шлюбу. Розірвання шлюбу. Шлюбний договір. Немайнові та майнові правовідносини подружжя. Немайнові та майнові правовідносини батьків і дитини. Опіка та піклування. Усиновлення. Умови усиновлення. Тайна усиновлення..

Ключові слова: сімейне право, сім'я, шлюб, шлюбний вік, опіка, піклування, усиновлення, патронат

Key words: family law, family, marriage, marriage age, guardianship, care, adoption, patronage

Тема 7. Кримінальне право

Поняття і предмет кримінального права. Загальна характеристика нового Кримінального кодексу України. Поняття злочину та його ознаки. Види та склад злочину. Кримінальна відповідальність. Поняття і види обставин, що виключають злочинність діяння. Поняття покарання та мета. Система і види кримінальних покарань. Поняття судимості. Необхідна оборона та крайня необхідність.

Ключові слова: злочин, суспільна небезпечність, протиправність, винність, караність, склад злочину, об'єкт злочину, суб'єкт злочину, покарання.

Key words: crime, social danger, wrongfulness, guiltiness, punishment, composition of crime, object of crime, subject of crime, punishment.

Завдання для самостійної роботи з курсу «Правознавство»

Тема 1. Загальна теорія держави і права

Задача 1.

Аристотель у своїй праці „Політика" писав про те, що держава є вищою формою людського спілкування, яка охоплює собою всі інші форми спілкування, що держава виникає заради потреб життя, з метою досягнення певного блага. При цьому, у процесі свого розвитку держава проходить, на думку філософа, кілька етапів, які ототожнюються з етапами соціального об'єднання та здійснюються людьми у їх природному прагненні до спілкування.

Перший етап - це сім'я, що складається із чоловіка, жінки і дітей, Далі велика(розширена) сім'я, яка об'єднує вже декілька поколінь кровних родичів з боковими гілками родинного відмежування. Потім - село або поселення, і вкінці кінців - поліс. Поліс у Аристотеля - це вища форма об'єднання людей, яка охоплює всі інші.

Запитання до задачі:

1. Представником якої концепції виникнення держави можна вважати Аристотеля?

Задача 2.

Однією із функцій держави в духовній сфері життя суспільства є культурно-виховна функція, реалізація якої здійснюється функціонуванням цілісної системи державних установ - шкіл, бібліотек, науково-дослідних інститутів, будинків культури, театрів тощо. Однак протягом останніх років на реалізацію цієї функції скорочуються бюджетні витрати, а частина зазначених закладів або переходить у недержавну власність, або переорієнтовується у своїй діяльності. Крім того, із скасуванням державної цензури на ринку культурних послуг з'являється продукція дуже низького рівня якості, в якій не утверджуються ідеали гуманізму, справедливості, правди, добра, широко пропагується зарубіжна продукція, що справляє негативно вихований вплив, не на користь національному інтересу.

Запитання до задачі:

1. Чи можна стверджувати, що держава не справляється із зазначеною функцією і тому перекладає проблеми її реалізації на плечі громадського суспільства?

2. Чи може громадське суспільство взяти на себе повною мірою обов'язок щодо реалізації культурно-вихованої функції держави і таким чином підмінити собою державу?

Задача 3.

Учень 11-А класу 34-ї середньої школи Петриненко Василь на одному із занять з курсу „Правознавство" висловив думку, що у реалізації державних функцій бере участь все населення країни і він сам, а також його батьки є суб'єктами реалізації окремих функцій держави. Аргументуючи свою відповідь Василь навів декілька прикладів щодо ролі їхньої сім'ї у здійсненні функцій держави:

1. Господарсько-стимулююча функція (він та його батьки працюють у державному секторі економіки, виробляючи матеріальні блага для жителів регіону).

2. Соц альна (їхні заробітки обкладаються податком, який витрачається в тому числі на допомогу пенсіонерам, інвалідам, багатодітним сім'ям та ін.).

3. Забезпечення законності (ця функція держави, на думку учня, реалізується ним шляхом здійснення правомірної поведінки).

4.Екологічна (Василь та його родина не завдають шкоди природі, дбають про рослинний світ за місцем свого проживання).

5.Законодавча (реалізується шляхом участі у референдумах т а у ході виборів, коли формується парламент - законодавчий орган держави).

Запитання до задачі:

1 .Чи погоджуєтесь Ви з такою аргументацією?Обґрунтуйте відповідь.

Задача 4.

Згідно із теоретичним уявленням про внутрішню будову механізму держави, вінн має таку структуру: державні організації трьох видів і органи державної влади, державні підприємства, державні установи, які за своїм функціональним призначенням мають забезпечувати реалізацію функцій та завдань держави. Виходячи із сучасних уявлень про роль держави в громадському суспільстві, можна помітити тенденцію поступового збільшення завдань апарату держави щодо забезпечення потреб та інтересів особистості, створення належних умов життя тощо.

Доцільно було б з цією метою проводити політику зміцнення державного механізму та сектору державної власності. Однак в Україні мали місце одночасно дві ідеї:

-ідея розвитку інститутів громадського суспільства та правової держави.

-ідея приватизації державних підприємств та установ.

Запитання до задачі:

Чи доцільно було поєднувати в практиці українського державного будівництва ідеї формування правової державності з ідеями роздержавлення елементів механізму держави, які покликані безпосередньо реалізувати широкий спектр завдань та функцій держави?

Чи може державний апарат у майбутньому виконувати свої функції у відношенню до суспільства, якщо процес приватизації триватиме й надалі?

Задача 5.

У VI-VII ст. більша частина арабських племен вела кочовий спосіб життя. Кожне плем'я, рід поклонялися своїм божествам, які були нібито покровителями саме цього племені або роду. Але поступовий перехід до осідлого способу життя, виникнення постійних поселень, а потім - і міст обумовлювали необхідність сукупного життя зазначених мас людей. За цих умов язичницьке багатобожжя не сприяло єдності арабських племен. Зрозумівши це, Магомет активно виступив проти и племінних божків і проголосив себе останнім пророком єдиного Бога Аллаха, в ім'я якого і почав об'єднувати розрізнені арабські племена.

Прихильники старої релігії та пов'язаних з нею порядків і звичаїв спробували чинити збройний опір діяльності Магомета, але він зумів прилучити декілька кочових племен і за їх підтримкою створити із своїх послідовників об'єднану жорстокою дисципліною 10-тисячну армію. За її допомогою Магомет розгромив своїх противників, був проголошений посланником Аллаха, а звідси - абсолютним правителем Аравійського півострова.

Запитання до задачі:

1.Визначте безпосередні причини процесу формування даної держави.

2.Риси якої концепції виникнення держави знаходять своє відбиття у даному історичному факті?

Задача 6.

До якої галузі права належать юридичні норми, які регулюють відносини:

а) між студентами і викладачами;

- б) між власником і працівником;
- в) між продавцем і покупцем;
- г) між братом і сестрою;
- д) між державою і політичною партією;
- є) між працівниками на підприємстві;
- ж) відносини між суддею та адвокатом.

Задача 7.

Які із запропонованих нижче норм права є імперативними, а які диспозитивними:

- а. згідно з "Положенням про постачання" покупець, повідомивши постачальника, може відмовитися від прийняття продукції, постачання якої прострочене;
- б. в тому ж "Положенні" вимагається, щоб якість продукції, що поставляється, відповідала державним стандартам, технічним умовам і зразкам;
- в. форма укладення письмової угоди може бути проста і нотаріальна;
- г. надання майна в тимчасове користування допускається на термін, що не перевищує 10 років. Проте договір майнового найму може бути укладений і без вказівки терміну;
- д. громадяни зобов'язані здійснювати свою діяльність з дотриманням норм екологічної безпеки;
- є. для зайнятих на роботах неповнолітніх (до 18 років) обов'язкові періодичні медичні огляди;
- ж. виплата винагороди за працю робітників і службовців проводиться в грошовій формі. В окремих випадках, за бажанням працівника, оплата праці може бути частково натурою ;
- з. діти зобов'язані піклуватися про своїх батьків і надавати їм допомогу.

Задача 8.

Укажіть обов'язкові елементи правової норми:

- а) попередження;
- б) інструкція;
- в) диспозиція;
- г) стягнення;
- г) покарання;
- д) правило поведінки;
- є) умови;
- є) гіпотеза;
- ж) вирок;
- з) санкція;
- й) відповідальність.

Задача 9.

Хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

Вкажіть гіпотезу, диспозицію і санкцією в поданій правовій нормі.

Задача 10.

Відповідно до Кримінального Кодексу України "Мародерство - це викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих і поранених. Воно карається позбавленням волі на строк від 3 до 10 років ».

Вкажіть гіпотезу, диспозицію і санкцією в поданій правовій нормі.

Тема 2. Основи конституційного права України

Задача 1.

У школі села Грибки було введено предмет " Закон божий". Васін, учень 9-го класу, не відвідував церкву, за що одержав "двійку "з " Закону божого " та поведінки і не отримав свідоцтва про освіту. Батьки звернулися до районного управління освіти зі скаргою, мотивуючи це тим, що їх сім'я не сповідує православ'я.

Запитання до задачі:

Як вирішиться конфлікт ? Чи були порушенні права Васіна ?

Задача 2.

Студенти одного з миколаївських вузів вирішили провести мітинг на підтримку ініціативи Партії зелених про захист довкілля. Студентів зібралось понад 100 чоловік о 10 годині вечора неподалік Каштанового скверу. Вони вийшли на проїжджу частину вулиці, через гучномовець вигукували гасла, кричали, співали. Представники правоохоронних органів запропонували розійтися, після бурхливої суперечки студенти розійшлися.

Запитання до задачі:

Хто правий в цій ситуації? Хто порушив закони України?

Задача 3.

Студент Інституту міжнародних відносин Хома Заєць вирішив із своїм другом Гансом Гюнтером, студентом з Німеччини, організувати молодіжну політичну партію " Нові голоси ". Вони звернулися до Міністерства юстиції України з документами на реєстрацію вищезазначеної партії, але Гансу Гюнтеру було відмовлено у реєстрації його партії.

Запитання до задачі:

Чому було відмовлено громадянину Німеччини у заснуванні політичної партії?

Задача 4.

Міським народним судом міста М. був винесений вирок про позбавлення громадянина Носова громадянства України. Підставою для позбавлення громадянства суд визначив проживання протягом останніх восьми років поза межами території України і наклепницькі виступи проти України в пресі.

Запитання до задачі:

Проаналізуйте ситуацію згідно Закону України "Про громадянство України".

Задача 5.

Школяр Іванов Сергій (14 років) систематично пропускав заняття в школі без поважних причин. Його батьків було притягнуто до адміністративно відповідальності за ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення за нехтування своїми обов'язками, після чого вони подали позов до суду, мотивуючи тим, що були притягнуті до відповідальності незаконно.

Аргумент батьків: ст. 61 Конституції України закріплює індивідуальний характер відповідальності - людина відповідає лише за свою власну поведінку.

Дайте правову оцінку цій ситуації.

Задача 6.

Привітний підприємець О. Микитенко, рухаючись на автомобілі, не звернув увагу на сигнал світлофора і, перетинаючи перехрестя, зіткнувся з трактором. За скоєне правопорушення О. Микитенка притягнуто до відповідальності, а саме:

- відшкодування власнику пошкодженого трактора вартості ремонту;
- позбавлення прав водія терміном на 1 рік.

Микитенко О. вважає, що санкції стосовно нього порушують норму ст. 61 Конституції України, яка забороняє двічі притягати до відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Запитання до задачі:

А як вважаєте ви?

Задача 7.

Український крейсер знаходився в італійському порту. В одній з кают моряки вільні від вахти, вживали спиртне і між двома чоловіками, Фоменком і Носачем виникла сварка, в ході якої Носач одержав тяжкі тілесні пошкодження. Фоменко ознайомився з законодавством України і Італії і вирішив, що краще бути притягнутим до кримінальної відповідальності в Італії, бо за скоєне ним правопорушення відповідальність в цій країні менш серйозна.

Запитання до задачі:

Дайте правову оцінку цій ситуації.

Задача 8.

Громадянин Сирії М. звернувся до юриста за роз'ясненням щодо того, чи має він права та підстави для звернення до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди, нанесеної йому громадянином України О. в результаті постійних образ з боку останнього. Співробітник юридичної консультації пояснив, що оскільки М. є громадянином іноземної держави, а отже не є суб'єктом цивільних правовідносин в Україні, він не має законних підстав для звернення до суду.

Запитання до задачі:

Дайте оцінку ситуації.

Тема 3. Основні поняття цивільного права

Задача 1.

Громадянин Сирії М. звернувся до юриста за роз'ясненням щодо того, чи має він право та підстави для звернення до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди, нанесеної йому громадянином України О. в результаті постійних образ з боку останнього. Співробітник юридичної консультації пояснив, що оскільки М. є громадянином іноземної держави, а отже не є суб'єктом цивільних правовідносин в Україні, і тому він не має законних підстав для звернення до суду.

Запитання до задачі:

Дайте вашу оцінку ситуації.

Задача 2.

Козаченко, проходячи по вулиці, побачив у вітрині фотоательє, де він раніше фотографувався, своє фото. Фото йому не сподобалось, і він висунув вимогу негайно його зняти. Адміністратор ательє відповів, що у вітрині виставлені роботи майстрів ательє і знімати фото Козаченка він не буде.

Запитання до задачі:

Чи вбачаються у даному випадку які-небудь порушення прав Козаченка?

Чи зобов'язаний адміністратор фотоательє виконати вимогу Козаченка?

Задача 3.

12-річний Андрій на запрошення кіностудії прийняв участь у кінозйомках, за що отримав винагороду у сумі 435 грн. На ці гроші він купив кулькову ручку, олівці та калькулятор. Батьки Андрія вирішили, що в нього вже є ці речі, тому вони віднесли їх до магазину і почали вимагати від директора повернути гроші. Директор відмовився задовольнити цю вимогу.

Запитання до задачі:

Чи правомірна відмова директора магазину?

Задача 4.

14-річний хлопець купив у магазині телефон за гроші, що дали йому батьки на придбання канцелярських товарів до нового навчального року. Батьки пред'явили продавцеві вимогу повернути їм гроші і прийняти телефон назад.

Запитання до задачі:

Чи дотримувався продавець у даному випадку правил торгівлі?

Задача 5.

Учні гімназії під час перерви грали у футбол. Від удару м'яча 15-річним Михайлом було розбито вікно кафе „Рута”. Дрібне скло потрапило у страви, що готувалися на кухні кафе. У зв'язку з відмовою Михайла відшкодувати збитки, адміністрація кафе звернулася до суду з позовом про відшкодування нанесених збитків (вартість розбитого скла, роботу по встановленню шибок, витрати на приготування зіпсованих страв).

Запитання до задачі:

Як може вирішити справу суд?

Задача 6.

Студент Андрій, якому виповнилось 17 років, на отримувану стипендію придбав у магазині велосипед, який потім обміняв у сусіда на мисливську собаку. Батько Андрія, дізнавшись про обмін, вимагав у сусіда повернення велосипеда. Коли останній відмовився, батько Андрія звернувся до суду з позовом до сусіда щодо визнання договору міни недійсним. Одночасно батько Андрія просив суд надати йому право отримувати стипендію сина та розпоряджатись нею, оскільки син витрачає її не на придбання книг та навчальних посібників, а на купівлю непотрібних речей. У вимогах батьку Андрія було відмовлено.

Запитання до задачі:

Чи є підстави для оскарження рішення суду?

Задача 7.

Студент фармацевтичного училища, 15річний Іван, взяв на човновій станції напрокат човен

вартістю 1850 грн. В призначений час Іван човен не повернув, пояснивши, що його вкрали, коли він купався. Адміністрація станції звернулася в юридичну консультацію за роз'ясненням щодо того, чи буде нести матеріальну відповідальність Іван та у якому розмірі.

Запитання до задачі:

Яка ваша думка з цього приводу?

Задача 8.

За рішенням суду Васильєвій був знижений шлюбний вік до 17 років, після чого вона зареєструвала шлюб з Симоновим. У зв'язку з переїздом до чоловіка, який жив в іншому місті, вона вирішила продати дім, який перейшов до неї по заповіту від дідуся. Оскільки ніхто з її односельців не виявив бажання купити дім для постійного проживання, вона домовилась з одним із сусідів, Нікітіним про продаж йому дому під знесення. Батьки Симонової, почувши про це, заявили, що вони проти цієї угоди. Симонова відповіла, що договір з Нікітіним вже укладений, письмово оформлений і розривати його вона не має наміру. Тоді батьки звернулися з позовом до суду к Нікітіну про визнання цієї угоди недійсною, бо вона укладена неповнолітньою дочкою без їх згоди.

Запитання до задачі:

Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 9.

Пенсіонер Коломійцев самотньо проживав у м. Коростені, мав будинок та присадибну ділянку, автомобіль та інші речі. Потрапивши в автомобільну аварію, Коломійцев отримав струс мозку і часто скаржився на головний біль. Незабаром він продав своє майно за заниженими цінами і переїхав жити до своєї сестри.

Донька Коломійцева звернулася до покупців з вимогою повернути майно, оскільки, за її поясненнями, батько після перенесеної травми став недездатним.

Запитання до задачі:

Наскільки правомірні вимоги доньки Коломійцева?

Задача 10.

Між Смирновим та його жінкою склалися неприязні стосунки. У червні 2021р., після чергової сварки Смирнов зібрав свої речі і поїхав з дому нікому не повідомивши куди. У грудні 2021р. сестра Смирнова отримала від нього лист, але в листі не повідомлялось про його місце знаходження. На поштовому штампі було визначене м. Одеса. Більш від Смирнова ніяких відомостей не було. Дружина, бажаючи вступити в інший шлюб, звернулася 14 жовтня 2024 року до суду з проханням визнати Смирнова безвісно відсутнім або оголосити його померлим.

Запитання до задачі:

Чи повинен суд задовольнити її прохання?

Задача 11.

Андрєєв, 15 років, і Гусельников, 14 років, по договору найму пасли корів у ПП «Світле». Під час перегону через полотно Одеської залізничної дороги обидві корови були зарізані поїздом. ПП «Світле» звернулося до суду з позовом про відшкодування з Андрєєва і Гусельникова вартості корів.

Запитання до задачі:

Визначте осіб, які будуть брати участь у спорі.

Задача 12.

15 серпня 2024 року у газеті " Вістрія " опублікована стаття громадянина Яковенка, яка має назву " Широкий розмах підприємця ". Викладенні в статті факти не відповідають дійсності. Зокрема, в ній говориться, що громадянин Степенко займався діяльністю, пов'язаною із вивезенням кольорових металів за межі України. Степенко відразу звернувся з листом до редакції газети "Вістрія" та автора статті, у якому спростовує факти, поданні у публікації. Однак редакція газети та автор статті на прохання Степенка спростувати факти, що не відповідають дійсності і ганьблять його ділову репутацію, не зреагували і навіть не вибачились.

Запитання до задачі:

Як громадянин Степенко вирішив захистити свою честь, гідність та ділову репутацію ?

Щоб ви зробили, опинившись у подібній ситуації ?

Задача 13.

13-річний хлопчик купив у магазині "Турист" велосипед на гроші, що подарував йому дідусь. В момент купівлі дідусь був поруч із хлопчиком. Батьки хлопчика звернулися до продавця з вимогою забрати велосипед і повернути гроші, тому що вони планували купити хлопчику музичний інструмент. Продавець відмовився, посилаючись на те, що дідусь не заперечував проти купівлі велосипеда.

Запитання до задачі:

Чи дотримувався продавець у даному випадку правил торгівлі?

Задача 14.

17 - літній Віктор з нагоди закінчення школи отримав в подарунок від бабусі цифровий фотоапарат. Через деякий час він запитав бабусю, чи не буде вона заперечувати проти того, щоб він обміняв фотоапарат на кінокамеру, що належить його знайомому Нестерову. Бабуся не заперечувала і обмін відбувся. Дізнавшись про це, батько Віктора зажадав від Нестерова повернути фотоапарат і узяти назад кінокамеру. Нестеров відповів відмовою, оскільки фотоапарат був дарований Віктору бабусею, а не батьком, а бабуся дала згоду на обмін і тому Віктор не потребував дозволу батька на цю угоду.

Запитання до задачі:

Хто прав в спорі?

Задача 15.

Гончаров систематично зловживав спиртними напоями і рішенням суду був обмежений у дієздатності. Піклувальником була призначена його дружина. Не погоджуючись з рішенням суду, Гончаров звернувся в прокуратуру зі скаргою, у якій зазначив :

-заробіток дружини значно перевищує його особистий, у зв'язку з чим неможливо погодитись з рішенням суду, що він ставить сім'ю в тяжке матеріальне

становище;

- призначення дружини піклувальником позбавляє його можливості подати позов про розірвання шлюбу, оскільки дружина, як піклувальник, заперечує проти такого позову.

Запитання до задачі:

Чи підлягає скарга задоволенню ?

Задача 16.

Механік заводу Воскобойников, будучи хронічним алкоголіком, систематично витрачав свою

зарплатню на купівлю спиртних напоїв. Цим самим він ставив свою сім'ю в скрутне матеріальне становище. Неодноразові прохання дружини Воскобойникова про видачу їй зарплатні, що належить чоловікові відхилялися головним бухгалтером заводу на тій підставі, що зарплатня може виплачуватися тільки самому працівникові або за його дорученням - будь-якій іншій особі.

Запитання до задачі:

Чи можуть бути обмежені в дієздатності громадяни?

У яких випадках? Які наслідки?

Тема 4. Спадкове право

Задача1.

У результаті автомобільної аварії загинули подружжя Гончарових. Чоловік помер на місці аварії, а жінка через чотири години. У Гончарових залишилось двоє дітей (син і дочка), а крім того, мати Гончарова 72-х років, батько Гончарової 65 років та її дорослий брат.

Запитання до задачі:

Визначте коло спадкоємців.

Задача2.

Після смерті Худякова залишилось слідує майно: машина, носильні речі, предмети домашнього вжитку та грошовий вклад. Жінка (50 років) та повнолітня дочка проживали сем'єю з Худяковим, а дорослий син з сім'єю окремо. Жінка і дочка померлого вважають, що сину, який живе окремо, нічого із спадкового майна не належить.

Запитання до задачі:

Чи є обгрунтованою така думка?

Задача3.

Сім'я Трушина складалася із його жінки (60 років), дочки з чоловіком та двома дітьми. Трушин помер, не залишив заповіт. За рік до смерті Трушина померла його дочка.

Запитання до задачі:

Як повинно бути поділене спадкове майно?

Задача4.

Крилова проживала з Бутовим однією сім'єю, не перебуваючи з ним у шлюбі. Під час спільного життя у них народилось двоє дітей, у відношенні до яких Бутов визнав своє батьківство з оформленням в органах ДРАЦС. Крилова знаходилася на протязі 6 років на утриманні Бутова, здійснювала догляд за дітьми і вела домашнє господарство. Бутов помер не залишив заповіт. Других родичів та утриманців у Бутова не було.

Запитання до задачі:

Чи вправі Крилова та її діти отримати спадщину?

Задача5.

Анісов видав своїй жінці розписку про те, що він при оформленні заповіту не згадає в ньому дітей від першого шлюбу. Через рік після цього Анісов помер. В його заповіті, посвідченому нотаріусом, передбачалось, що все його майно, в рівних долях, він заповідає дітям від першого шлюбу. Анісова звернулась до суду з позовом про визнання цього заповіту недійсним, посилаючись на те, що під час його складання Анісов порушив згоду, закріплену виданою їм

розпискою.

Запитання до задачі:

Вирішіть суперечку.

Задача6.

Савельєва заповідала все своє майно, в тому числі й будинок -Федоровій. Заповіт був складений у лікарні і посвідчений на прохання Савельєвой її сусідкою по палаті. Дата і місце складання заповіту визначені не були. Після смерті Савельєвой її сестра Жукова подала позов про визнання заповіту недійсним. Вона посилалась на те, що заповіт оформлено у відсутності нотаріуса з порушенням таємниці, так як в палаті Савельєвой і Федорової знаходились лікар, медсестра і декілько хворих.

Запитання до задачі:

На основі діючого законодавства вирішіть суперечку.

Вкажіть, як оформляється заповіт громадян, які знаходяться на лікуванні в медичних закладах.

Задача7.

Зі спадкодавцем проживали жінка, син, дочка і мати 80 років. Після смерті спадкодавець залишив жінці, сину та дочці 100000 грн.

Запитання до задачі:

Чи має мати право на спадщину і якщо да – то в якій долі?

Задача8.

Після смерті Смирнова виявилось, що все своє майно він заповів 2-х річному онуку. Син звернувся з позовом до суду про визнання заповіту недійсним, мотивуя тим, що дитина неповнолітня і отримати спадщину не може.

Запитання до задачі:

Чи буде правомірним його позов?

Чи може неповнолітній онук отримати спадщину і розпоряджатися нею?

Задача9.

Семенець помер не залишивши після себе заповіт. Із спадкоємців у нього був тільки син, який після смерті батька продає будинок і дачу, що залишилися йому від батька. Через 6 місяців з'явився його син від першого шлюбу і зажадав свою частку спадку.

Запитання до задачі:

Як вирішити суперечку? Чи правомірні дії сина?

Задача10.

Громадянин Львов звернувся до нотаріуса з проханням про зміну заповіту, складеного два місяці тому у зв'язку з тим, що він посварився зі своїм братом, включеним до числа спадкоємців відповідно до заповіту. Нотаріус відмовив Львову у зміні заповіту, посилаючись на те, що для цього відсутні законні підстави.

Запитання до задачі:

Дайте вашу оцінку ситуації.

Задача11.

Вересов мав на праві приватної власності будинок . Знаходячись у лікарні, він напередодні операції звернувся до лікаря з проханням про посвідчення його заповіта, за яким він хотів передати

свій будинок під дитячий садок. Лікар відповів, що заповіт може посвідчити тільки нотаріус, який прийде тільки на слідуючій неділі. Для прискорення оформлення заповіта Вересов звернувся з проханням до свого друга, якого просив звернутися до нотаріуса щоб посвідчити його заповіт. Нотаріус відмовився посвідчити заповіт у відсутності спадкодавця. Тим часом Вересов помер. Після його смерті сестра та брат померлого, які мешкали у іншому місті, звернулися до суду з позовом про визнання їх спадкоємцями, оскільки других родичів у Вересова не було.

Запитання до задачі:

Чи правильно зробили лікар і нотаріус? Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача12.

Катков, який постійно проживав у м. Одеса, мав там будинок та інше майно, довгий час знаходився у відрядженні у Львові, де через деякий час помер.

Запитання до задачі:

Визначте місце відкриття спадщини Каткова ?

Задача13.

Подружжя Кононови протягом багатьох років колекціонували старовинний фаянсовий посуд і столові прилади. Після смерті Кононова відповідно до складеного заповіту все майно, що належить йому, повинне бути розділене порівну між дружиною і племінником. Дружина Кононова категорично заперечувала проти будь-якого розділу колекції, стверджуючи, що колекція є неподільною річчю, пропонуючи племінникові відшкодувати частку колекції, що належить йому, за рахунок частки вартості інших речей. Племінник же наполягав на виділенні йому відповідній частині колекції в натурі. Що ж до єдиного в колекції старовинного срібного приладу, то племінник пропонував передати йому вилки, залишивши Кононової столові і чайні ложки і ножі.

Запитання до задачі:

Чи можливий розділ колекції і столового приладу в натурі, як вказано в завданні?

Задача14.

15 травня 2020р. року помер Овчаренко В.С. Після його смерті відкрилася спадщина, яка складалась з жилого будинку та допоміжної господарської будівлі. Дане майно перейшло у володіння сина Овчаренка В.В., який фактично прийняв спадщину. Після смерті спадкодавця син провів ремонтні роботи, в т.ч. збудував новий дах будинку, сплачував комунальні послуги. Проте Овчаренко В.В. у встановлений строк не звернувся до нотаріальних органів за одержанням свідоцтва про право на спадщину. Нотаріальна контора відмовила йому у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Запитання до задачі:

Чому нотаріальна контора відмовила Овчаренку В.В. у видачі свідоцтва про право на спадщину?

Які юридичні дії слід зробити Овчаренку В.В., щоб отримати свідоцтво про право на спадщину?

Задача15.

Після смерті Миколаєва, який мешкав різом з братом-інвалідом, залишився приватний будинок та побутові речі. Заповіт Миколаїв не залишив. Про свої права на спадок заявили колишні дружина Миколаєва та його 14-річий син Андрій, які вимагають визнати спадкоємцями їх, а не брата-інваліда.

Запитання до задачі:

Дайте правову оцінку ситуації Який орган уповноважений вирішити це питання?
За яких умов брат-інвалід може бути визнаний спадкоємцем?

Задача 16.

Адвокат Сидоренко вирішив подарувати своєму племіннику Іванову бібліотеку юридичної літератури до дня закінчення навчання на юридичному факультеті. Про своє рішення він повідомив дружину і доньку, а також написав листа племіннику Іванову. До передачі книг обдарованому дарувальник помер, а донька останнього домовилась передати бібліотеку Іванову, і попросила сплатити за неї 1500 грн. Іванов заперечив, пославшись на лист, в якому вказувалось, що бібліотеку йому подаровано. А донька Сидоренка послалась на заповіт батька, в якому вказано, що вона є спадкоємцем всього майна.

Запитання до задачі:

Як вирішити спір між донькою померлого Сидоренка і Івановим?

Задача 17

Спадщина Волошина складається з квартири, автомобіля, дачі та домашніх речей.

Яким чином розподіляється спадщина у кожному із випадків:

1. Волошин залишив заповіт, за яким квартиру та домашні речі заповів дочці (31 рік) від першого шлюбу, а дачу та автомобіль - дочці від другого шлюбу (25 років) які проживають окремо. Разом з Волошиним проживала дружина (45 років) та дочки (16 та 19 років).

2. Волошин не залишив заповіту. Склад сім'ї - дружина (53 роки), дочка (15 років), які проживали разом із померлим, та сини (20 та 22 роки), які проживають окремо.

3. Волошин не залишив заповіту, виявилось, що у нього не було рідних.

Задача 18

Подружжя Анісимови, проживши 20 років у шлюбі, вирішили укласти шлюбний договір. До числа умов договору входила угода про те, що Василь Анісимов зобов'язувався протягом року скласти заповіт на користь їх спільної дочки Лариси, позбавивши права спадкоємства свого сина від першого браку 27-річного Геннадія.

Через 4 місяці такий заповіт був складений і належним чином оформлений. А через 8 місяців Василь Анісимов помер.

Геннадій Анісимов звернувся до суду з вимогою про визнання заповіту недійсним, оскільки він складений відповідно до умов шлюбного договору, а шлюбний договір не може містити положень, що обмежують правоздатність сторін, зокрема свободу заповіту.

Запитання до задачі:

Чи дійсний заповіт?

Тема 5. Основи трудового права

Задача1.

При прийнятті на роботу від Фоменка і Верченка, відповідно на посади конструктора і технолога, адміністрація ТОВ «Ілан» вимагала такі документи:

- паспорт;
- трудову книжку;
- характеристику з попереднього місця роботи;
- довідку про стан здоров'я.

Запитання до задачі:

Чи правомірною вимога адміністрації про пред'явлення вказаними особами всіх перерахованих документів? Як оформляється прийняття на роботу працівників?

Задача2.

Сорокін працював пекарем у малому підприємстві "Юлія". Проробивши рік, він вимагав надання відпустки, однак адміністрація підприємства йому в цьому відмовила, пославшись на те, що у них приватне підприємство, а відпустка надається тільки на державних підприємствах.

Запитання до задачі:

Чи правомірною відмова адміністрації?

Хто має право на відпустку?

Задача3.

При розгляді трудового спору в суді про стягнення заробітної плати за 4-місячний період роботи зварника Адинабекова з ПП "Вест" було встановлено, що його прийняття на роботу не було належним чином оформлено, зокрема не було наказу. Заробітна плата документально не нараховувалася. Необхідно встановити, коли саме Адинабеков вступив у трудові відносини з ПП "Вест".

Запитання до задачі:

Вирішіть спір. Які правові наслідки неправильного оформлення прийняття на роботу.

Задача4.

Технолог Тимофєєва звернулася із заявою до директора заводу "Оріон" з проханням встановити їй неповний робочий тиждень, оскільки вона змушена здійснювати догляд за важко хворим батьком, що проживає з нею в одній квартирі, а також вона одна виховує дитину у віці 12 років. Директор заводу відмовив у проханні Тимофєєвій, посилаючись на те, що умови виробництва не дозволяють йому дати згоду на встановлення неповного робочого часу і запропонував звільнитися за власним бажанням.

Запитання до задачі:

Які підстави і порядок встановлення неповного робочого часу?

Чи законні дії директора заводу?

Задача 5.

Бузинова працювала кресляркою в конструкторському бюро. Коли у неї народилась дитина, вона домовилася з начальником, що працюватиме половину робочого дня. Головний інженер заводу заперечував, посилаючись на великий об'єм роботи.

Запитання до задачі:

Яке рішення повинен прийняти директор?
Яка оплата праці при неповному робочому дні?

Задача 6.

17-річний Семенов, інвалід 2-ої групи і 14-річний Петров звільнилися з роботи за власним бажанням і через півроку повернулися на ту ж роботу. Адміністрація встановила їм 3-х місячний термін випробувань. Через 2 місяці вони були звільнені від роботи як не витримавші випробування.

Запитання до задачі:

Чи обґрунтовано звільнення ?

Задача 7.

Копіювальниця Лязгина працювала в заводоуправлінні і вчилася на вечірньому відділенні інституту. Вона попросила адміністрацію встановити їй неповний робочий день, щоб мати більше вільного часу для навчання.

Запитання до задачі:

Чи зобов'язана адміністрація задовольнити її прохання?

Задача 8.

При реорганізації орендного будівельно-монтажного управління № 9 в акціонерне товариство, адміністрація запропонувала працівникам перейти па контрактну форму трудового договору, в якому передбачався режим роботи з 7-00 до 17-00 при шестиденному робочому тижні, заробітну плату виплачувати по підсумках кожного кварталу, при наданні відпустки заохочувати працівників путівками в будинок відпочинку.

Запитання до задачі:

Чи правомірні дії адміністрації підприємства і яка сфера застосування контрактної форми трудового договору?

Задача 9.

Адміністрація заводу за погодженням з профспілковою організацією ухвалила рішення про збільшення тривалості робочого дня на одну годину (з 7 до 8) при шестиденному робочому тижні, обґрунтовуючи це тим, що завод тривалий час стояв без роботи через фінансово-економічні труднощі, а в цей час отримав вигідне замовлення. Ряд працівників погодилися з рішенням адміністрації, а деякі звернулися за роз'ясненням до юрисконсульта заводу про законність прийнятого рішення.

Запитання до задачі:

Чи законні дії адміністрації і профспілкового органу?

Задача 10.

Іванчуку, який влаштувався на роботу на посаду завідуючого відділом інформації комерційного банку, було запропоновано: подати трудову книжку, паспорт, військовий квиток, диплом про вищу освіту, характеристику з останнього місця роботи, три рекомендації фахівців. Крім того, Іванчуку належало пройти тестування, яке містило 500 питань, що стосувалися професійних знань в галузі інформації, загальної ерудиції, способу мислення, особистісних якостей, сімейного життя та ін. Після тестування передбачалося проведення співбесіди з керівником банку. Але до співбесіди Іванчука допущено не було, оскільки рішення комісії спеціалістів з приводу проведеного тестування було негативним. Іванчуку було відмовлено у прийомі на роботу як такому,

що не пройшов тестування.

Запитання до задачі:

Проаналізуйте ситуацію і сформулюйте правові питання, які з неї витікають. Наведіть законодавство про прийом на роботу. Які права підприємств (установ, організацій), зокрема приватних, по встановленню умов професійного відбору при прийомі на роботу?

Задача 11.

У зв'язку з необхідністю завершення ремонтно-будівельних робіт у строк виконроб Єгоров запропонував робітникам залишатися після роботи на 2 години протягом трьох днів підряд. Після здачі в експлуатацію об'єкта робітники поцікавилися у начальника будівельного комбінату, як буде компенсована надурочна робота. Однак начальник відповів, що ніякого розпорядження про залучення робітників до надурочної роботи він не видавав, крім того, працівники отримали премію за здачу об'єкта у строк.

Запитання до задачі:

Чи мала місце в цьому випадку надурочна робота?

Який порядок залучення до надурочної роботи. ?

Задача 12.

Власник приватного підприємства «Ятрань» видав розпорядження, в якому передбачалося таке:

- 1) для всіх працівників підприємства вводиться контрактна форма трудового договору;
- 2) начальнику відділу кадрів попередити у 2-тижневий термін працівників і укласти з ними контракти;
- 3) при відмові укласти контракт звільнення провадити за п. 1 ст. 40 КЗпП України;
- 4) передбачити в контрактах повну матеріальну відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству;
- 5) строк контракту встановити один рік.

Запитання до задачі:

Дайте правовий аналіз наведених положень розпорядження.

Задача 13.

Приватна фірма подала до місцевої газети „Працевлаштування" об'яву такого змісту: "Запрошуємо на роботу секретаря-референта, вродливу жінку віком до 23 років, з інтелігентними манерами, вільним володінням англійською мовою, комп'ютерною технікою".

Проаналізуйте це оголошення на предмет відповідності його трудовому законодавству.

Задача 14.

Начальник автобазу Васильєв запросив на роботу двох зварників для ремонту підсобних приміщень. Трудовий договір у письмовій формі з ними не був укладений, з наказом про прийняття на роботу їх не ознайомили, однак у відділі кадрів повідомили, що вони можуть приступити до роботи. Оплата провадилася в кінці кожного місяця по витратних ордерах. Через шість місяців, коли робота була закінчена, зварникам оголосили, що вони звільнені. Зварники проти звільнення не заперечували, але вимагали, щоб їм виплатили грошову компенсацію за невикористану відпустку.

Запитання до задачі:

Чи законна вимога робітників?

Задача 15.

Микола О., якому виповнилося 14 років, вирішив влаштуватись на роботу у вільний від навчання час. Він звернувся до відділу кадрів Запорізького головпоштамту із заявою, в якій просив надати йому будь-яку роботу. Начальник відділу кадрів відмовив Миколі у прийнятті на роботу, посилаючись на те, що він неповнолітній і на заяві немає дозволу одного з його батьків.

Запитання до задачі:

Чи правильно відмовлено Миколі О. в прийнятті на роботу?

Прокоментуйте.

Задача 16.

У правилах внутрішнього трудового розпорядку товариства з обмеженою відповідальністю "Нерухомість" було передбачено:

- тривалість робочого часу протягом тижня для найманих працівників встановлюється 35 годин, для учасників товариства — 45 годин; для жінок, які мають дітей віком до 14 років, робочий день скорочується на 1 годину;
- оплата праці провадиться за фактично відпрацьований час;
- в осінньо-зимовий період підприємство працює в режимі п'ятиденного робочого тижня, у весняно-літній — шести денного робочого тижня.

Запитання до задачі:

Прокоментуйте вказані положення з точки зору відповідності їх чинному законодавству.

Тема 6. Основи сімейного права

Задача 1.

Глебов виплачував аліменти на утримання сина від першого шлюбу. Коли синові виповнилося 17 років, Глебов звернувся до суду з позовом про звільнення його від сплати аліментів, оскільки його син вже дорослий, закінчує технікум, отримує стипендію. Він же на своєму утриманні має дружину і неповнолітнього сина, а заробіток його складає незначну суму.

Запитання до задачі:

Чи повинен суд задовольнити прохання Глебова?

Задача 2.

Сімнадцятирічна Марина звернулася з позовом до суду про стягнення з її чоловіка аліментів на користь дворічної доньки та самої Марини, оскільки вона сама виховує дитину, а чоловік проживає зі своїми батьками і не бере участі у вихованні та утриманні дитини, не підтримує саму Марину. Суд відмовив у позові, мотивувавши це тим, що Марина є неповнолітньою і від її імені повинні виступати її батьки.

Запитання до задачі:

Дайте роз'яснення цієї ситуації.

Задача 3.

Клімов тривалий час (більше року) знаходився в закордонному відрядженні. Коли він повернувся з відрядження, то дізнався, що його дружина народила дитину. Оскільки він з дружиною прожив більше 5 років і у них не було дітей, то він погодився всиновити дитину. Через 4 роки після народження дитини він залишив свою сім'ю. Дружина Клімова подала до суду позовну

заяву про стягнення з нього аліментів. У суді відповідач позов не визнав з тієї причини, що він не є батьком дитини, і представив документи, що обґрунтовують дане твердження.

Запитання до задачі:

Який повинен вчинити суд?

Задача 4.

Двадцятирічний Петро є студентом ВНЗ. Батько не проживає із сім'єю і відмовляється сплачувати аліменти на користь сина, мотивуючи це тим, що не має на це можливості і до того ж Петро є повнолітнім.

Запитання до задачі:

Дайте роз'яснення ситуації.

Задача 5.

Чотирнадцятирічний Олег звернувся до суду з позовом на дії свого батка, який знущався над сином, примушував жебракувати, принижував честь і гідність сина, пиячив.

Запитання до задачі:

Чи прийме суд заяву Олега? Яким може бути рішення суду в цій ситуації?

Задача 6.

Після смерті батьків Михайла його узяв на виховання Петров, в якого вже була дитина — донька Ольга. Ставши дорослими, Михайло і Ольга вирішили одружитися, та батько дівчини згоди на це не дав, вважаючи, що шлюб між родичами недопустимий. Врахувавши категоричні заперечення батька, орган державної реєстрації цивільного стану відмовив у реєстрації шлюбу.

Запитання до задачі:

Чи є підстави для оскарження такого рішення?

Задача 7.

Громадянка Крилова звернулася до органу ДРАЦСу із заявою про розірвання шлюбу. У заяві Крилова вказала на підстави розлучення: чоловік останнім часом підтримує зв'язки з іншою жінкою, веде з нею спільне господарство, не підтримує матеріально її та сина. Далі зазначила, що спору про розподіл майна, що є їх спільною власністю, не виникає, а щодо утримання сина між ними досягнуто згоди. Однак орган ДРАЦСу не прийняв заяву до свого розгляду.

Дайте роз'яснення ситуації.

Задача 8.

У подружжя Міронових двоє неповнолітніх дітей. Усі проживали у приватному будинку, який був власністю батька. Після припинення шлюбу між подружжям було укладено договір про те, що батько залишає їм будинок, а натомість звільняється від обов'язку сплачувати аліменти на користь дітей.

Прокоментуйте ситуацію.

Задача 9.

Подружжя Артамонових подало до органу ДРАЦСу спільну заяву про розірвання шлюбу за взаємною згодою. Орган ДРАЦСу прийняв заяву, зареєстрував у журналі.

Запитання до задачі:

Чому орган ДРАЦСу прийняв від подружжя заяву про розірвання шлюбу?

У яких випадках орган ДРАЦСу може розірвати шлюб ?

Протягом якого терміну орган ДРАЦСу здійснить оформлення розлучення, видасть подружжю Артамонових свідоцтво про розірвання шлюбу ?

Задача 10.

20-річний Олег та 18-річна Ганна подали заяву на укладення шлюбу до органу ДРАЦСу. Проте у 20-річного Олега відсутня прописка у паспорті. Орган ДРАЦСу відмовив у реєстрації шлюбу через відсутність прописки у 20-річного Олега.

Запитання до задачі:

Чи правильно вчинив орган ДРАЦСу?

Чи можна оформити шлюб за відсутності одного з тих, хто вступає у шлюб?

Хто вправі понизити термін реєстрації шлюбу?

Задача 11.

Батьки можуть бути позбавлені батьківських прав у таких випадках:

- а) якщо вони не проживають разом із дітьми;
- б) жорстоко поводяться з дітьми;
- в) є безробітними і не можуть утримувати дітей;
- г) систематично зловживають спиртними напоями;
- г) примушують разом із собою жебракувати;
- д) вимагають від дітей суворого дотримання режиму дня;
- є) принижують честь і гідність дітей.

Задача 12.

Громадянин Сергєєв звернувся за роз'ясненням до юридичної консультації з таким питанням. Сергєєв протягом 12 років перебував у шлюбі з громадянкою Ветровою, яка є інвалідом II групи. У 2019 р. шлюб між ними був розірваний і суд зобов'язує його сплачувати аліменти на користь дружини. У 2010 р. він вирішив переїхати на ПМП до Франції.

Запитання до задачі:

Чи зможе він виїхати за кордон? Які його дії повинні цьому передувати?

Задача 13.

Громадянка Леонова призначена опікуном 12-річної Олі. Аліменти, які надходили від батька Олі, Леонова отримувала і витрачала їх на ремонт квартири. У телефонній розмові Оля поскаржилася на це батькові. Батько звернувся до органу опіки й піклування за роз'ясненням.

Яка ваша думка з цього приводу?

Задача 14.

Подружжя Орлових пиячить. Діти — 8-річний Петро та 14-річна Леся проживають з бабусею. Через деякий час батько став вимагати повернення дітей додому, хоч пиячити не припинив. Бабуся звернулася до органу опіки і піклування за допомогою і з проханням залишити дітей з нею.

Запитання до задачі:

Якою має бути відповідь? Як би цю справу вирішили ви?

Задача 15.

Іванова була позбавлена батьківських прав за пияцтво та аморальну поведінку, яка негативно

впливала на дітей. Над дітьми була встановлена опіка з боку тітки, сестри матері. Проте Іванова постійно вимагала зустрічі з дітьми погрожуючи сестрі. Сестра-опікун заперечувала і звернулася за роз'ясненням до органу опіки і піклування.

Запитання до задачі:

Як орган опіки і піклування може вирішити цю справу? Дайте роз'яснення.

Задача 16.

30 травня 2020 року Володимир Іванов подав позов про заперечування батьківства. Свої вимоги він засновував на тому, що не є батьком, оскільки дав згоду на штучне запліднення своєї дружини.

Суд відмовив в ухваленні позовної заяви, оскільки виключає можливість заперечування батьківства в даному випадку.

Запитання до задачі:

Чи правильно поступив суд?

Задача 17.

Ліза Міронова під час знаходження весною 2019 року у відрядженні в Харкові дуже близько познайомилася з Петровим.

21 грудня 2019 року в місті Херсон у незаміжньої Міронової народився син Дмитро.Петров, дізнавшись про народження дитини, відмовився визнати батьківство.

14 листопада 2021 року Міронова звернулася до суду з позовом до Петрова про встановлення батьківства.

В ході розгляду справи Петров наполегливо заперечував батьківство.

Міронова наполягала на проведенні генетичної експертизи, а також виклику як свідків співробітників Петрова, які були свідками їх «роману».

Запитання до задачі:

На підставі яких фактів суд може визнати Петрова батьком? Як повинен поступити суд?

Задача 18.

13 червня 2019 року 29-річна Марія Омельченко пред'явила позов про встановлення батьківства і стягнення аліментів до Сидорчука В.Т.

При цьому Омельченко вимагала стягнути з нього кошти на утримання дитини за минулий з дня народження дитини термін (з 16 лютого 2017 року), оскільки Сидорчук всіляко ухилявся від утримання дитини: кілька разів міняв місце роботи і місце проживання.

27 серпня 2019 року суд задовольнив позов, визнавши Сидорчука В.Т. батьком і зобов'язавши його виплачувати аліменти з дня звернення Омельченко до суду. У стягненні коштів за минулий час суд відмовив.

Чи правильно поступив суд?

Задача 19.

Анастасія Никіфорова (19 років) і Віктор Кузнецов (17 років) вирішили одружитися. Працівники органу ДРАЦС, в якому вони вирішили зареєструвати шлюб, вказали на необхідність неповнолітньому Кузнецову отримати згоду на укладення шлюбу органу місцевого самоврядування за місцем проживання.

Кузнецов вважав, що такий дозвіл йому не потрібний, оскільки він рішенням суду оголошений повністю дієздатним.

Запитання до задачі:

Чи обгрунтовані дії працівників органу ДРАЦС?

Задача 20.

Олександра Луговцева і Дмитро Смоленський вирішили укласти шлюб.

У сумісній заяві про укладення шлюбу крім усього іншого вони вказали, що при вступі до шлюбу хотіли б узяти загальне прізвище Луговцеви-Смоленські.

Рішення про з'єднання прізвищ Олександра Луговцева обгрунтовувала прагненням передати майбутнім дітям більш індивідуалізуюче прізвище, що на її думку повинно сприяти розвитку особи дітей.

Запитання до задачі:

Чи є правомірними їх дії?

Задача 21.

Віктор і Людмила познайомилися першого березня і того ж дня вирішили подати заяву до органу ДРАЦС про бажання укласти шлюб.

Запитання до задачі:

Чи буде дійсним їх шлюб, якщо вони знайомі дуже невеликий термін і фактично не знають один одного?

Задача 22.

Петро й Катерина подали заяву про укладання шлюбу. За декілька днів до реєстрації Катерина раптом заверебувала: висунула вимогу до Петра, щоб він надав їй медичну довідку, яка засвідчує, що він не хворий на СНІД. Петро розсердився і сказав, що інформація про стан здоров'я людини є таємницею і розголошенню не підлягає.

Запитання до задачі:

Хто з них не правий?

Задача 23.

Є. П. Фролова, незважаючи на поради рідних та близьких взяти при шлюбі прізвище чоловіка, все ж вирішила залишити своє дошлюбне прізвище. Через декілька тижнів після реєстрації шлюбу, відчувши недоброзичливе ставлення до себе з боку рідних чоловіка, зрозуміла, що зробила необачливо, а тому звернулася в орган ДРАЦС з проханням змінити її прізвище на прізвище чоловіка. В органі ДРАЦС їй відмовили, бо своє право на вибір прізвища вона вже реалізувала.

Запитання до задачі:

Чи правильно вчинив орган ДРАЦС?

Тема 7. Кримінальне право

Задача 1.

Заповніть таблицю, визначивши, які з покарань є основними, які - додатковими:

<i>Основні покарання</i>	<i>Додаткові покарання</i>

- а) позбавлення волі на певний строк;
- б) довічне позбавлення волі;
- в) штраф;

- г) арешт;
- г) позбавлення права обіймати певні посади;
- д) громадські роботи;
- є) позбавлення військового звання;
- є) конфіскація майна.
- ж) виправні роботи;
- з) службові обмеження для військовослужбовців.

Задача 2.

У магазині Дитячий світ несподівано спрацювала сигналізація. Отримавши сигнал, на місце пригода прибула група ШВИДКОГО реагування готова до затримання небезпечних злочинців. Але застосувати зброю не довелося. Грабіжниками виявилися два десятирічні п'ятикласники, які перед закриттям магазину сховалися під прилавком. Коли магазин було закрито, хлопці набрали іграшок на кількесот гривень та спробували зникнути, але спрацювала сигналізація.

Запитання до задачі:

Чи вчинено злочин, ким, який? Чи є обтяжуючі або пом'якшуючі обставини?

Задача 3.

Співробітники ДАІ зупинили для перевірки нові автомобілі " Таврія ", які рухалися з Москви до Одеси. Під час огляду машин було виявлено кілька бойових гранат Ф-1. Водії заявили, що придбали їх для захисту від можливих злочинців на дорозі.

Запитання до задачі:

Чи вчинено злочин, який ? Чи є обтяжуючі або пом'якшуючі обставини ?

Задача 4.

Гаврілова, яка була вагітною, вирішила позбутись дитини. Після народження дитини вона викинула її з вікна 8 поверху гуртожитка, в якому проживала. Судово-медична експертиза встановила, що дитина народилась мертвою.

Запитання до задачі:

Як кваліфікувати дії Гаврилової?

Задача 5.

Добровольський, перебуваючи у нетверезому стані, близько 12 години ночі помилково заліз у вікно до Сергєєва, вважаючи, що це будинок його знайомої Шовкнув. Сергєєв, який такж був у нетверезому стані, прийняв Добровольського за злодія і почав його бити, наніс кілька ударів дерев'яною підставкою для квітів. Від одержаних травм Добровольський помер.

Запитання до задачі:

Як кваліфікувати дії Сергєєва?

Задача 6.

Чи підлягає кримінальній відповідальності за КК України особа, яка:

- а) є особою без громадянства, постійно проживає на території України і яка вчинила злочин на території Росії;
- б) є іноземцем і займалася торгівлею українськими жінками;
- в) іноземець, який разом із злочинним угрупованням займався незаконним вивезенням дітей із території України;
- г) особа без громадянства, що не проживає постійно в Україні і займалася незаконним

вивезенням дітей з її території з метою вилучення у них органів для трансплантації;

г) іноземець, який тимчасово проживає на території України і займався експлуатацією дітей.

Задача 8.

На які з нижче перерахованих ситуацій поширюється чинність КК України:

а) група осіб, які є громадянами Туреччини, займалася контрабандою наркотиків з Туреччини у Польщу і були затримані в Одеському аеропорту;

б) група осіб з Кавказу, якою керував громадянин республіки Польща, займалася контрабандою кольорових металів з України. Злочин було викрито при перетині українсько-польського кордону працівниками української митної служби.

Задача 9.

Які з названих вище обставин виключають кримінальну відповідальність:

а) міліціонер застосував вогнепальну зброю проти групи молодих людей, які бігли за ним із металевими прутами і погрожували вбивством. У результаті пострілу було поранено 14-річного хлопця, а усі інші втекли;

б) працівник ДАІ пошкодив колесо автомобіля, який не зупинився на вимогу інспектора;

в) 13-річний Сергій, який, захищаючи матір, ударив батька важким предметом, внаслідок чого той помер;

г) група 16-річних юнаків, які вирішили звести рахунки зі своїм однокласником, зустріли його у малолюдному місці і почали бити. Один із них ударив хлопця у висок, від чого останній помер. Розбійник одразу ж побіг до найближчого відділення міліції, повідомив про трагедію і зізнався у скоєному, пояснюючи при цьому, що він не хотів вбивати однокласника.

Задача 10.

Медична сестра хірургічного відділення лікарні Медунець помилково ввела хворій замість гіпертонічного - розчину формаліну. Виявивши помилку, вона не повідомила про те, що трапилось. Через якийсь час хвора померла. При своєчасному наданні кваліфікованої допомоги життя потерпілої могло бути врятоване.

Запитання до задачі:

Як кваліфікувати дії медсестри?

Задача 11.

За замах на крадіжку державного майна Борецького було засуджено судом до одного року 6 місяців виправних робіт за місцем роботи Через 4 місяці, визнавши, що він злісно ухиляється від відбуття покарання, суд замінив йому невідбутий строк виправних робіт позбавленням волі.

Запитання до задачі:

Чи можна вважати в цьому випадку позбавлення волі кримінальним покаранням, що призначається за злісне ухилення від відбуття виправних робіт?

Задача 12.

Машиніст Чумак, подаючи цукровому заводу вагони під навантаження, помітив, що кілька чоловік сховали у тирсу три мішки цукру, Після закінчення зміни Чумак переніс два мішки до себе додому, а з третім був затриманий. Народний суд засудив Чумака за крадіжку. У касаційний скарзі він просив судову колегою обласного суду перекваліфікувати його дії на статтю, яка передбачає відповідальність за присвоєння власності

Запитання до задачі:

Чи підлягає касаційна скарга задоволенню?

Задача 13.

Бухгалтер тресту Бабенко та касир Ільїн залишили на ніч у касі велику суму грошей, що мали бути видані протягом трьох днів працівникам тресту як заробітну плату. На другу ніч гроші були викрадені разом з сейфом. Згідно інструкцією Бабенко та Ільїн мали право зберігати у касі наявні гроші понад встановлений ліміт для видачі заробітної плати.

Запитання до задачі:

Чи можуть бути притягнуті до відповідальності за халатність Бабенко та Ільїн? Як зміниться кримінально правова оцінка дій Бабенко та Ільїна, коли по справі буде встановлено, що вони повідомили злодії про місце знаходження грошей, зручний час і способи їх викрадення?

Задача 14.

Сторож магазину Богущкий В.І. увечері повертався додому із зарядженою рушницею. Проходячи повз двір Покотило В.С., він почув крик жінки, а підійшовши ближче, побачив, що п'яний Мельник В.Н. намагається побити Покотило В.С. Щоб відвернути бійку, Богущкий В.І. /він був дружинником/ вирішив вистрілити вгору.

Мельник В.Н., побачивши Богущкого В.І., кинувся до нього і несподівано ударив його ногою в живіт. Від удару Богущкий В.І. упав на землю, мимоволі натиснувши на спусковий гачок рушниці. Стався постріл, яким Мельника було вбито.

Запитання до задачі:

Чи є причинний зв'язок між діями Богущкого В.І. і смертю Мельника В.Н.?

Задача 15.

Озброєний обрізом Жлобов І.І. з метою викрадення відеоапаратури вночі ПРОНИК до будинку обласного телерадіокомітету, обеззброїв і зв'язав сторожа, засунувши йому глибоко в рот великий кляп. Кляп перекрив дихальні шляхи і сторож помер.

Запитання до задачі:

Визначити форму і вид вини кожного злочину.

Задача 16.

Дмитрик придбав у не встановленої особи імітаційні запали до учбово-імітаційних гранат та піропатрони і незаконно зберігав їх у своїй квартирі. Вироком народного суду Дмитрика засуджено за ч. 1 222 ст. КК України.

Запитання до задачі:

Чи можуть бути ці предмети предметами злочину, передбаченого ст. 222 КК України?

Задача 17.

Групою молоді, яка поблизу готелю " Ялта " протягом тривалого часу порушувала громадський порядок, було завдано побої чоловіку, який зробив їм зауваження. Під час припинення цих дій нарядом міліції, що прибув за викликом, нетверезий юнак Віктор кинув під ноги співробітникам міліції бойову гранату із зірваною чекою. Здавалася ще мить і станеться непоправне. Але співробітник міліції влучним ударом ноги відкинув гранату у безпечне місце, де вона і вибухнула, не завдавши нікому шкоди.

Запитання до задачі:

Чи вчинено злочин, якщо так - то який саме, ким ? Чи є обтяжуючі або пом'якшуючі обставини ?

Задача 18.

Робітник заводу Клюка виготовив пістолет під мілкокаліберний патрон.

Бажаючи його випробувати, він пізно ввечері кілька разів вистрелив на березі ставка в напрямку протилежного берега. Одним з цих пострілів було вбито дівчинку, яка там шукала цуцика. Відстань між Клюкою та потерпілою була близько 205м, їх розділяли ставок, болото з осокою і очеретом висотою близько 2 метри, за яким вздовж паркану йшла потерпіла. Клюка себе винним визнав частково і пояснив, що нікого не хотів вбивати, дівчинку не бачив і не передбачав, що куля може перелетіти таку відстань.

Запитання до задачі:

Клюку засудили за навмисне вбивство.

Чи правильно вирішено справу

Задача 19.

Лисянський, перетинаючи на власному автомобілі пішохідний перехід, невдало «крутанув» кермом у бік пішохода, який переходив вулицю. Той у відповідь (спеціально чи рефлекторно), кинув у Лобове скло автомобіля гаманець з дрібними монетами. Якихось пошкоджень від цього не сталося, однак Лисянський розвернув машину і наздогнавши свого кривдника, та значно збавивши швидкість, виїхав на хідник, передньою частиною машини збив "кривдника" і поїхав далі. Пішохід, діставши легкі тілесні ушкодження, залишився на асфальті.

Запитання до задачі:

Визначте форму і вид вини даного злочину

Задача 20.

Неповнолітній П. та В. під керівництвом раніше судимого Б. розбили вітрину магазину та викрали звідти імпорتنу радіотехніку, яку потім сховали у свого знайомого Р. Через кілька днів міліція затримала Р., який зізнався у скоєному та допоміг знайти сховані речі. П. та Р. - учні 10 класу, характеризуються позитивно. В. після закінчення 9 класу не працює і не навчається, узятий на облік в інспекції у справах неповнолітніх за дрібне хуліганство, Б. раніше судимий, працює на заводі. Суд оголосив вирок - Б., П., В. та Р. засуджені до трьох років позбавлення волі кожний.

Запитання до задачі:

Чи вчинено злочин, який ? Чи є обтяжуючі або пом'якшуючі обставини ? Чи відповідає вирок суду вимогам закону?

Задача 21.

Ванєєв жив в квартирі на першому поверсі і під вікнами тримав свою автомашину. Щоб в нічний час захистити її від посягань, він, лягаючи спати, ледве помітно обвивав її електропроводом. Через вікно Ванєєв простягав цей дріт в кімнату і підключав до електромережі. Одного дня рано вранці сусідка Ванєєва вивела свого 4-річного сина на прогулянку і не помітила, як він підбіг до машини і став смикати електропровід. Ванєєв ще не встиг вимкнути свій «винахід» з мережі, і дитина загинула. Будучи притягнутим до відповідальності Ванєєв стверджував, що в смерті дитини винна його мати, яка не стежила за дитиною.

Запитання до задачі:

Як розцінювати дії Ванєєва?

Задача 22.

Фролов звинувачувався у вбивстві дружини. Прокурор в обвинувальній промові просив суд призначити підсудному покарання у вигляді 10 років позбавлення волі - максимальною міру, передбачену за злочин, осудний йому в провину. У свою чергу адвокат просив кваліфікувати дії Фролова по іншій статті. Він посилався на матеріали справи, з яких було видно, що дружина Фролова поводитися не гідним чином, хвалилася своїм успіхом у його друзів і колег. Того дня, коли сталося вбивство, вона у черговий раз стала угрожати чоловікові, що відвезе сина, і він його більше ніколи не побачить. Доведений до відчаю, Фролов вдарив дружину кулаком в скроню - і вона миттєво померла.

Запитання до задачі:

По якій статті бав притягнутий до карної відповідальності Фролов? Як адвокат просив кваліфікувати діяння свого підзахисного?

Задача 23.

19-річний студент останнього курсу технікуму Ханін поїхав працювати вихователем в табір. Йому доручили працювати із загоном старших підлітків. З двома з них Ханін подружився. Часто вечорами, коли Ханіну було нудно, він дозволяв цим підліткам не лягати спати після відбою, а приходити до нього в кімнату грати в шашки, доміно, розмовляти. Якщо у Ханіна було вино, він пригощав ним своїх нових приятелів. Одного дня увечері директор табору зайшов в кімнату Ханіна і застав усіх трьох в стані сп'яніння. Ханін був відсторонений від роботи. Його поведінка обговорювалася на загальних зборах робітників табору. Один з педагогів сказав, що Ханіна судитимуть, і тоді колектив висуне громадського обвинувача.

Запитання до задачі:

Чи передбачена в КК відповідальність за дії скоєні Ханіним?

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Базова література

- 1.Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності : навч. посібник / М. В. Ковалів, Н. В. Ортинська, І. Ю. Хомишин [та ін.]. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2020. 288 с.
- 2.Бондаренко, О. С. Кримінальне право. Загальна частина (у таблицях і схемах) : навчальний посібник / О. С. Бондаренко, М. О. Думчиков. Суми : Сумський державний університет, 2022. 114 с.
- 3.Мірошниченко В. Д., Каменський Д. Правознавство : посібник. Київ :ЦУЛ, 2023. 288 с.
- 4.Правознавство : курс лекцій / за ред В. О. Ананьїна. Київ : ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/190e05a8-e6b1-4321-982c-a79c111dd832/content>
- 5.Шпиталенко Г. А. Правознавство : підручник. 6-те вид., випр. та допов. Київ : Каравела, 2020. 600 с.
- 6.Шульженко Ф. П. Правознавство : підручник. Київ : Ліра-К, 2025. 590 с.
- 14.Шульженко, І. В. Трудове право: навч. посібн. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2021. 94 с.
- 7.Кельман М. С., Стратонов В. М. Загальна теорія права : підручник. 6-те вид., допов. Херсон : Олді-плюс, 2020. 742 с.

Допоміжна література

- 1.Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 213 с.
- 2.Опольська, Н. М., Бабой А. М., Бабой В. С. Міжнародний захист прав людини : навч. посібник. Вінниця : Твори, 2021. 408 с.
- 3.Правова культура особистості : навч. посіб. Київ : НУБіП України, 2021. 186 с.
- 4.Уткіна М. С. Інформаційне право (у схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2022. 221 с.
- 5.Щукін В. В., Сугацька Н. В., Павлюк А. М. Історія держави і права України : словник термінів і понять / за ред. М. М. Шитюка. Київ : Кондор, 2022. 298 с.

Законодавчо-нормативні акти

- 1.Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
- 2.Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

3.Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

4.Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

5.Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України / Верховна рада України; Управління комп'ютеризованих систем. Київ : Верховна Рада України : сайт. URL : <http://rada.gov.ua>

Навчальне видання

ПРАВознавство

Методичні рекомендації

Укладачі:

Прогонюк Людмила Юріївна
Гусенко Анжела Анатоліївна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 2,1

Тираж 25 прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Гергія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 29.02.2013 р.